

S

Samenvatting

1. Introductie

PowerPoint is niet meer weg te denken bij presentaties. Het programma kende wereldwijd meer dan 200 miljoen gebruikers in 2012. Sommigen wenden het aan voor hun colleges, anderen voor zakelijke besprekingen en weer anderen voor de ondersteuning van hun preek. Maar het programma lijkt niet altijd op waardering van het publiek te kunnen rekenen. In veel kritische artikelen over PowerPoint presentaties worden de presentatoren ervan beschuldigd dat zij teveel tekst op hun slides zetten en te vaak naar de projectie kijken waarbij zij het oogcontact met het publiek verbreken. Sommige critici stellen zelfs dat het programma een slechte invloed heeft op presentaties.

Als de observaties van de critici over tekstgebruik en het kijken naar de projectie correct zijn, dan zijn PowerPoint presentaties in ieder geval niet in overeenstemming met de richtlijnen uit instructieboeken voor presenteren of met het onderzoek naar informatieverwerking. Beiden adviseren om weinig tekst op een slide te zetten en in plaats van tekst een beeld te gebruiken om het publiek te helpen de informatie te verwerken. Bovendien benadrukken de instructieboeken het belang van het onderhouden van oogcontact met het publiek. Het is dus opmerkelijk dat het gebruik van het programma zo wijdverbreid is, terwijl het bekritiseerd wordt om, wat lijkt, legitieme redenen.

Er is empirisch onderzoek gedaan naar het gebruik van Power-

Point, maar dat concentreerde zich voornamelijk op de effecten van het gebruik op scholen. Er is geen onderzoek naar hoe het programma wordt gebruikt of waarom het op een dergelijke manier wordt ingezet. De kritische artikelen over PowerPoint zijn vooral gebaseerd op persoonlijke ervaringen en niet op onderzoek. Er is dus nog geen wetenschappelijk bewijs dat presentatoren werkelijk teveel tekst gebruiken en te vaak naar de projectie kijken, noch is de invloed van PowerPoint op presentaties vastgesteld. Bovendien is het niet duidelijk waarom zo weinig presentatoren het advies uit de instructieboeken lijken op te volgen.

Deze dissertatie richt zich op de rol van de presentator. Onderzocht wordt hoe presentatoren PowerPoint gebruiken; of zij zich schuldig maken aan het bovengenoemde gedrag. En als dit het geval is, waarom zij PowerPoint op deze manier gebruiken. Sommige auteurs hebben gesuggereerd dat presentatoren PowerPoint niet alleen ten behoeve van het publiek inzetten, maar dat de woorden op de slide voor de presentator zelf als spiekbrieff dienen. In het bijzonder zou dit kunnen gelden voor presentatoren met spreekangst die bang zijn om de tekst of de structuur van de presentatie te vergeten. De mogelijke rol van spreekangst bij het gebruik van PowerPoint wordt daarom ook betrokken in het onderzoek.

Het onderzoek richt zich op de presentaties van wetenschappers op conferenties. Conferenties spelen een centrale rol in het netwerk van wetenschappelijke communicatie en zijn belangrijk voor het profiel van een wetenschapper. De meerderheid van wetenschappers presenteert hun werk een paar keer per jaar en deze presentaties kunnen uitdagend en veeleisend zijn. In tegenstelling tot het schrijven en publiceren

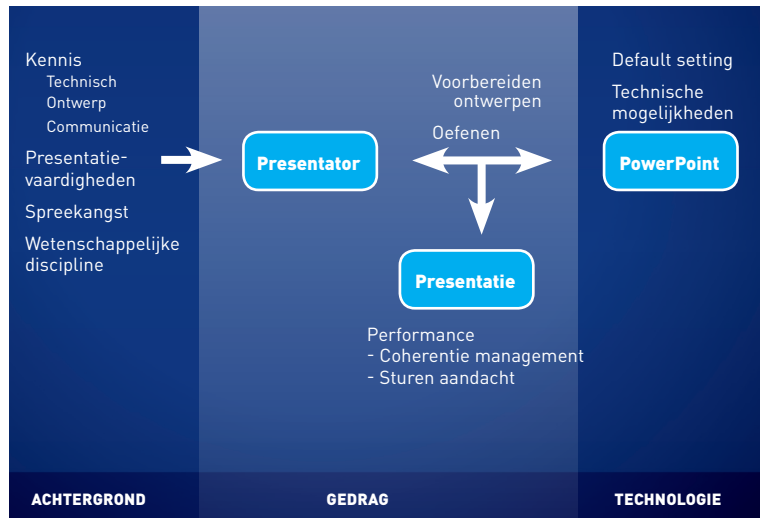
van een artikel, treden wetenschappers op een conferentie direct in contact met hun collega's die kritische vragen kunnen stellen en hun werk beoordelen. Deze confrontatie zou kunnen bijdragen aan spreekangst.

Er is behoefte aan empirisch onderzoek naar het gebruik van PowerPoint. In dit onderzoek worden de volgende vragen beantwoord:

- Hoe gebruiken wetenschappers PowerPoint?
- Waarom gebruiken wetenschappers PowerPoint op deze manier?
- Beïnvloedt spreekangst de manier waarop wetenschappers PowerPoint gebruiken?
- Beïnvloedt PowerPoint de kwaliteit van presentaties?

Het gebruik van PowerPoint in de praktijk wordt bestudeerd en de presentaties worden beschouwd als een complexe interactie tussen slides, presentatorgedrag en publiek. Een overzicht van de verschillende elementen met betrekking tot de presentator, zijn/haar achtergrond, de presentatie, presentatorgedrag en het programma zelf worden in Figuur 1 in kaart gebracht.

Figuur 1 Elementen van PowerPoint presentaties

2. Methode

Een literatuuronderzoek en drie empirische studies zijn uitgevoerd. Het literatuuronderzoek vergelijkt PowerPoint met zijn voorgangers en beschrijft de complexe interactie tussen slideontwerp en presentatorgedrag. Instructieboeken en artikelen over PowerPoint, kritiek en empirisch onderzoek op het gebied van slide ontwerp, presentatiegedrag en effecten op het publiek worden besproken.

In het eerste empirische onderzoek worden vijftien wetenschappelijke presentaties geanalyseerd op het gebruik van tekst en beelden op de slides, op fysiek en verbaal gedrag van de presentator en de relatie tussen de slides en presentatorgedrag. De tweede empirische studie maakt gebruik van interviews met wetenschappers over hun redenen

om PowerPoint te gebruiken. De studie onderscheidt eerstejaars promovendi (beginners) en gevorderde, prijswinnende wetenschappers uit verschillende wetenschappelijke disciplines (geesteswetenschappen, exacte wetenschappen, sociale wetenschappen en geneeskunde).

Speciale aandacht wordt gegeven aan de verwerving van PowerPoint vaardigheden. De derde empirische studie is een survey onder sociale wetenschappers en focust op de invloed van spreekangst op het gebruik van PowerPoint. De studie test of spreekangst ervoor zorgt dat presentatoren meer tijd besteden aan het voorbereiden en oefenen van een presentatie en analyseert de mogelijke relatie tussen spreekangst, tijd die besteed is aan voorbereiden en oefenen, en het gebruik van de hoeveelheid woorden op een slide.

3. Resultaten

Bepaalde karakteristieken van PowerPoint, zoals de default settings en de mogelijkheid om de slides op het Internet te zetten of te gebruiken als hand-outs kunnen de presentator in de verleiding brengen om veel tekst op de slides te zetten. Dit zijn echter geen verplichtingen, maar keuzes van de presentatoren. De wetenschappers in dit onderzoek gebruikten een relatief hoog aantal woorden op hun slides, vergeleken met wat de instructieboeken voorschrijven (een maximum van 20 tot 36 woorden per slide, afhankelijk van de auteur). We vonden een gemiddelde van 35 (taalwetenschappers) tot 50 (sociaal wetenschappers) woorden per slide. Veel wetenschappers gebruikten een klein aantal beelden (afhankelijk van de wetenschappelijke discipline).

Presentatoren kijken gemiddeld 73 keer naar de projectie in een

presentatie van 20 minuten. Dat is meer dan drie keer per minuut. Nieuwe elementen op de slide, of een nieuwe slide introduceren door naar de projectie te kijken lijkt karakteristiek voor PowerPoint gebruik. Presentatoren wenden zich af van het publiek en verbreken het oogcontact, terwijl het houden van oogcontact juist als een belangrijk onderdeel gezien wordt van een goede presentatie. Critici van PowerPoint hebben dus een punt als ze klagen over de hoeveelheid tekst en het kijken naar de projectie.

Er zijn wel verschillen tussen beginners en gevorderden. Beginners gebruikten meer dan twee keer zoveel woorden per minuut als de gevorderde wetenschappers, en slechts de helft zoveel beelden. Zij verschillen ook in het behouden van contact met het publiek. Gevorderde presentatoren zouden vaak liever zonder PowerPoint presenteren omdat ze hierdoor meer contact met het publiek kunnen maken.

Sommige wetenschappers gebruiken de tekst op de slides als spiekbrief. Velen gaven aan dat zij de beelden vrijwel uitsluitend ten behoeve van het publiek gebruikten. Beginners gebruiken waarschijnlijk meer tekst en minder beelden omdat zij meer last hebben van spreekangst dan gevorderde presentatoren. De eersten maken zich mogelijk meer zorgen over hun eigen optreden, terwijl gevorderde presentatoren juist aangeven dat zij aan het publiek denken wanneer zij een presentatie voorbereiden en geven. Spreekangst speelt daarbij ook een rol, op een indirecte manier. Presentatoren met meer spreekangst besteden meer tijd aan het oefenen van de presentatie en dit is gerelateerd aan het aantal woorden op de slide; hoe meer men oefent hoe meer woorden men gebruikt.

Wetenschappers blijken weinig kennis te hebben over het juiste

gebruik van PowerPoint. Ze hebben daar geen training in gekregen, maar hebben geleerd te presenteren met PowerPoint door te experimenteren en het observeren van collega's. Ze ontwerpen de slides op basis van common sense. Dat is echter vaak niet conform de richtlijnen van instructieboeken. Sommigen hebben zelfs het idee dat PowerPoint retorische vaardigheden overbodig maakt.

4. Conclusies

Het concept van een 'performance' lijkt goed alle elementen van een PowerPoint presentatie te beschrijven: gesproken woord, (geanimeerde) slides, werken met de projectie, non-verbaal gedrag, en het houden van oogcontact met het publiek. Presentatoren zouden moeten weten hoe het publiek de verschillende informatiebronnen verwerkt en zouden de aandacht van het publiek op de juiste manier moeten weten te dirigeren. Wanneer we een PowerPoint presentatie zien als een performance, dan kun je zeggen dat presentatoren tegelijkertijd ontwerpers, sprekers, en regisseurs moeten zijn.

Het is duidelijk dat PowerPoint gedrag uitlokt dat niet altijd conform de richtlijnen van een goede presentatie is. Dit is echter niet de fout van het programma. Presentatoren zouden onderwijs moeten krijgen in effectief slide ontwerp. De schijnbare gebruikersvriendelijkheid kan het feit verhullen dat presentaties met het programma in feite complex zijn. Het is niet PowerPoint per se dat slechte presentaties veroorzaakt, maar de keuzes en het gedrag van de presentator die met alle nieuwe mogelijkheden en vereisten moet zien om te gaan.

Presentatoren zouden onderwezen moeten worden in het ontwerp

van slides en de manieren om de aandacht van het publiek te sturen. Dit is echter niet voldoende wanneer ze niet tegelijkertijd ook geholpen worden om hun spreekangst te overwinnen op andere manieren dan met tekstslides. In dit proefschrift worden mogelijkheden beschreven om het juiste gebruik van PowerPoint te onderwijzen.